

„Somnul rațiunii naște monștrii”

DOI : 10.46522/S.2022.01.12

Marcela Livia DAN PhD

University of Arts Târgu-Mureș

dnliv@yahoo.com

Abstract: “Sleep of Reason Produces Monsters”

The sudden appearance of a term imported from across the Atlantic - almost unknown until a few months ago - is spectacular. Cancel culture started with a noble goal, at least on the surface: to suppress those who make racist, homophobic speeches or promote any kind of hatred against a person. During the COVID-19 pandemic, cancel culture began trending again. This concept was made possible with the emergence of the Black Lives Matter, #MeToo and LGBTQ+ movements which were over-promoted on social media platforms like YouTube and Instagram. Each movement uses its own definition, contradicting the others, sowing confusion, stirring up anger, and contempt. The culture of nullification denies the very notion of truth and leads to extreme polarization in society, resulting in unhealthy violence in debate. These "condemnations" are aimed at university professors, writers, intellectuals, journalists, columnists, producers, actors, and anyone who dares to "offend" certain minorities or the dogmas of certain left-wing circles, even with a left-wing phrase. As a result of this phenomenon of cultural cancellation, books, films, and cartoons have begun to be altered or banned. Journalist, essayist, and researcher Alvaro Vargas Llosa (son of the famous writer Mario Vargas Llosa) believes this practice threatens democracy and is reminiscent of a dictatorship like North Korea.

Key words: *cancel culture; movie; boycott; removal; pandemic.*

Apariția bruscă a unui termen importat de dincolo de Atlantic – aproape necunoscut până acum câteva luni – este spectaculoasă. La început, *cancel culture* a pornit de la un scop nobil, cel puțin în aparență, acela de a suprima pe cei care fac discursuri rasiale, homofobe sau promovează orice fel de ură împotriva unei persoane.

Termenul a apărut în albumul *Take It Off* din anul 1981 al trupei Chic care include piesa *Your Love is Canceled* și care compară o despărțire cu anularea unor emisiuni TV. *Your Love is Canceled* l-a inspirat pe scenaristul Barry Michael Cooper să includă o referire la o femeie care este „anulată” în filmul *New Jack City* din anul 1991.

Termenul a luat cu adevărat amploare în anul 2014 datorită unui episod al reality show-ului VH1 *Love and Hip-Hop: New York*. În acest reality show, directorul muzical și producătorul de înregistrări Cisco Rosado a încheiat o ceartă cu prietena sa spunând

„ești anulată”. Din acest moment, expresia a căpătat o viață proprie, în rândul comunității afro-americane de pe Twitter, numită „Black Twitter”. Acesta a fost folosit ca o modalitate de a arăta dezaprobarea față de acțiunile unei persoane, ca o glumă sau o critică ușoară. Abia mai târziu, anularea unei persoane a implicat boicotarea ei din punct de vedere profesional. Folosirea acestei expresii în contextul apariției mișcării „Black Lives Matter”, „„#Me Too” și „LGBTQ+” care au fost promovate în exces pe rețelele de socializare cum ar fi YouTube și Instagram. Fiecare folosește propria definiție, contradicându-i pe ceilalți, semănând confuzie, stârnind furie și dispreț. *Cancel culture* neagă însăși noțiunea de adevăr și duce la polarizarea extremă a societății și la o violență nesănătoasă în dezbateri.

Pandemia a crescut prezența și expunerea culturii, astfel că tot mai mulți oameni au devenit militanți ai acestei mișcări. *Cancel culture* a început să fie din nou în trend în anul 2020, pe fondul creșterii gradului de conștientizare și a opoziției față de nedreptatea rasială, în urma protestelor declanșate de uciderea lui George Floyd. Discuția despre *cancel culture* s-a aprins în mass-media după publicarea unei scrisori care critica aceasta în *Harper's Magazine*, iar președintele Donald Trump a comparat *cancel culture* cu totalitarismul. Mișcarea reprezintă o formă contemporană de ostracism care împinge agresiv la boicotarea completă a persoanelor sau a operelor - indiferent de valoarea literară, artistică sau istorică - despre care se consideră că au acționat sau au reprezentat idei controversate, în funcție de gusturile contemporane. În consecință, orice și oricine care nu se potrivește cu principiile lor contemporane tot mai stricte de gust și morală ar trebui să fie condamnat la cenușa istoriei, fără drept de apel. *Cancel culture* exercită uneori o constrângere mai puternică asupra țintelor sale decât cea pe care ar putea-o exercita constrângerea judiciară.

Proteste au dus, la reînnoirea cererilor de anulare a unor lucruri deja controversate, cum ar fi statuia lui Cristofor Columb. La Bristol, în Anglia, manifestații au dărâmat statuia unui binefăcător al orașului, Edward Colston fost negustor de sclavi, care se afla în piața centrală din oraș de mai bine de o sută de ani. Un manifestant s-a fotografiat cu un genunchi pe gâtul statuii, imitând gestul polițistului alb care l-a asfixiat pe George Floyd. În Belgia, una din statuile regelui Leopold al II-lea, responsabil de genocid în rândul populației de culoare din Congo, dintr-un scuar din Anvers (Digi24HD, 2020). Numele președinților americani George Washington, Abraham Lincoln, Thomas Jefferson au fost șterse din școlile publice din San Francisco, după ce consiliul școlar a decis să redenumescă 44 de școli care aveau „legături cu rasismul” și „moșteniri dezonorante”. Astfel de „condamnări” îi vizează pe profesori universitari, scriitori, intelectuali, jurnaliști, editorialiști, producători, actori pe scurt. Adică pe toți cei care îndrăznesc să „ofenseze”, fie și printr-o frază stângace, anumite minorități sau dogmele unor anumite cercuri de stânga. Acest *cancel culture* țințește nu doar opere ale unor autori clasici sau contemporani, care ar trebui să fie eliminate sau marginalizate, nu doar simfoniile, romanele, tablourile sau statuile sunt „anulate” de furia mulțimilor on-line, ci și oamenii.

Într-un interviu cu Matei Vișniec la RFI, regizorul Andrei Șerban a vorbit despre curentul *Cancel culture* din universități.

Ești anulat. Ești exclus. Ești pus la zid și umilit prin rețelele sociale care au puterea să distrugă oricând pe oricine. Ești scos din societate dacă nu ești de acord cu ideile comitetelor neo-bolșevice formate în universități. Mulți studenți se simt intimidați. Încep să se teamă să vorbească sau să pună întrebări. Oricine are idei care nu sunt acceptate e în pericol să fie expus și, dacă nu se conformează, poate fi eliminat. Campusurile universitare erau o arenă liberă când am ajuns în America, o arenă cu adevărat democratică de discuție, care încuraja duelul de opinii critice, se combăteau perspective diverse, opuse chiar. Astăzi dominant e disprețul față de oricine nu aderă la linia «corectă». Pentru tinerii veniți să studieze e o atmosferă care creează confuzie totală.

Vișniec, 2021

Profesorii universitari de valoare sunt supuși unei cenzuri brutale din partea grupurilor de activiști *cancel culture*, ajungând să fie nevoiți să renunțe la pozițiile lor, fie prin propria decizie, fie eliminați de conducerea universității care cedează presiunii identitare.

Aceeași situație se întâmplă și cu scriitorii de valoare cărora li se blochează libertatea de exprimare prin cenzură și sunt hărțuiți în public prin intermediul mass-media, pe rețele de socializare și chiar la evenimente cu prezență fizică. Pornind de aici, nebunia se extinde până la renegarea valorilor civilizației, ștergerea istoriei și cenzura sub imperiul șantajului. Se cere scoaterea operelor lui Shakespeare pe motiv că „promovează masculinitatea toxică” iar la Universitatea Oxford s-a scos din programă partiturile muzicale ale lui Beethoven și Mozart pentru că muzica lor este „în complicitate cu supremația albilor”. *Aventurile lui Huckleberry Finn* de Mark Twain a fost interzis pentru discriminare din cauza limbajului argotic și pentru faptul că în carte, negrii erau numiți „cioroi”. Romanul *Împăratul muștelor* de William Golding a fost interzis din cauza violenței, obscenităților și rasismului.

Margaret Atwood este una dintre cele 150 de persoane care au semnat scrisoarea deschisă împotriva *cancel culture* și, probabil, un autor contemporan care cunoaște foarte bine conceptul de cenzură. În ciuda popularității uriașe pe plan internațional, romanul „Povestea slujitoarei” a fost interzis pentru teme sale sexuale, pentru reprezentarea violenței împotriva femeilor și pentru criticile aduse religiilor centrate pe creștinism (Proseposters, 2020). J.K. Rowling, faimoasa autoare a seriei *Harry Potter* s-a confruntat cu reacții negative pentru că și-a exprimat temerile că presiunea pentru drepturile transsexualilor va pune în cele din urmă în pericol drepturile femeilor. De atunci, ea și-a apărât comentariile pe site-ul său și s-a alăturat unui număr de 150 de autori și academicieni care au denunțat *cancel culture*. Aceste acțiuni nu au făcut decât să-i înfurie și mai mult pe criticii ei, care au cerut boicotarea cărților sale și i s-a cerut editorului ei să nu-i mai plătească drepturile de autor (Sadler, 2021). O profesoară de liceu din Massachusetts s-a lăudat pe rețelele de socializare că era foarte mândră că a reușit să scoată *Odi-seea* din programa școlară deoarece Homer este vinovat de rasism (Bureau, 2023)

Ea a ajuns la concluzia că anularea clasicilor pare să fie cea mai eficientă modalitate de a se asigura că tânăra generație de astăzi nu poate fi, din nou în opinia ei, otrăvită de „păcatele” în întregime fictive și mitice ale lui Odiseu, Menelau și Priam. Sunt inadmisibile punerea în discuție a operelor acestor scriitori deoarece acțiunile și operele respective sunt scoase din contextul în care au fost realizate. Chiar și glumele din show-urile de comedie pot deveni ținte pentru *cancel culture*. Jimmy Kimmel și Jimmy Fallon au fost acuzați că au interpretat personaje de culoare vopsindu-și pielea neagră. James Gunn că a făcut o serie de tweet-uri cu glume proaste despre pedofilie, SIDA, violuri etc. Actrița Gina Carano din *Mandalorian* a fost concediată de Disney după ce a postat pe rețelele de socializare că a fi republican în anul 2021 este similar cu a fi evreu în timpul Germaniei naziste. Agentul ei de la Hollywood a renunțat la ea, iar Hasbro a renunțat la figurinele ei de acțiune din *Star Wars*. Tenorul german Jonas Kaufmann a fost fluierat în timpul operei *Othello* de Giuseppe Verdi pentru că interpreta rolul lui Othello pe motiv că este alb. Într-un interviu publicat de cotidianul englez *The Guardian*, Jonas Kaufmann a fost întrebat dacă a fost surprins când spectatorii l-au huiduit în timpul operei, iar el a răspuns: „De fapt, spectatorii nu mă huiduiau pe mine. În realitate, se critica faptul că rolul Otello nu era interpretat de un cântăreț de culoare. Regizorul a fost criticat pentru că a ales un cântăreț alb” (Smart Radio, 2021). Chiar și filmele și desenele animate au început să fie modificate sau interzise în urma acestui fenomen de *cancel culture*. În anul 2020 platforma HBO Max a retras unul dintre cele mai populare filme din istorie *Pe aripile vântului* deoarece descrierea optimistă a sclaviei, stereotipurile rasiste și alte aspecte învechite ale poveștii sale l-au făcut prea toxic, avertizând că: „Acest film neagă ororile sclaviei” (Breznician, 2020).

După câteva luni și platforma Disney Plus a restricționat accesul copiilor sub 7 ani la vizionarea filmului *Pisicile aristocrate din cauza unui moment în care apare o pisică cu „fața galbenă”*, care cântă la pian cu bețișoare chinezești pentru a obține mâncare iar versurile insultă limba chineză și tradiții din Shanghai sau Hong Kong. Filmul *Batman* a fost acuzat de cultivarea stereotipurilor rasiste și că glorifică epoca în care persoanele de culoare erau supuse sclaviei. Un alt film interzis este „Doamna și vagabondul” deoarece cele două pisici siameze, Si și Am, sunt reprezentate cu stereotipuri anti asiatice. În filmul *Elefantul Dumbo elementul controversat e scena în care Dumbo se întâlnește cu un grup de ciori condus de un lider numit Jim Crow*, care reprezintă un nume folosit pentru descrierea afroamericanului considerat lipsit de inteligență. De asemenea, în filmul de animație *Peter Pan*, compania Disney susține că „filmul înfățișează nativii americani într-un mod stereotip care nu reflectă nici diversitatea popoarelor native, nici tradițiile culturale autentice ale acestora. Îi arată vorbind într-un limbaj neinteligibil și se referă în mod repetat la aceștia ca «piei-roșii», ceea ce e considerat a fi un termen jignitor” (Lazăr, 2021).

Unul dintre cele mai controversate filme Disney, care nu a fost niciodată lansat pe video sau DVD în SUA este *Cântecul de Sud* un film de dramă muzical din anul 1946 deoarece unchiului Remus, un muncitor de pe plantație, perpetuează un vechi mit rasist conform căruia sclavii erau fericiți pe câmpurile de bumbac. Actorul britanic Rowan Atkinson, într-un interviu acordat la Radio Times a declarat despre *cancel culture*:

Consider că este important pentru noi să fim expuși unui spectru larg de opinii, dar ce se întâmplă acum este echivalentul digital al unei gloate medievale care merge pe străzi în căutarea cuiva pe care să îl ardă. Așadar, este înspăimântător pentru oricine este victima acestei gloate și asta mă sperie legat de viitor.

Sadler, 2021

În România a existat încă din anul 1938 o formă de de cenzură a cărții și a mass-mediei și a continuat până în anul 1989. Cenzura se referă la revizuirea cărților, periodicele, filmelor, emisiunilor de televiziune, programelor de știri și altor medii de comunicare pentru a modifica sau suprima conținutul media care poate fi ofensator, periculos sau controversat. Odată cu instaurarea regimului comunist în România, sistemul de cenzură a devenit complet diferit de ceea ce a fost înainte. Se stabilește un control absolut și sufocant pentru orice produs intelectual și orice formă de comunicare. În perioada regimului comunist din România, mulți scriitori care îndrăzneau să descrie realitatea politică și socială din țară în lucrările lor, și care nu se conformau doctrinei partidului, au intrat în conflict cu autoritățile. Au fost scoase operele lor de pe rafturi și nu le-au permis să apară tipărite. Printre scriitorii interziși de regimul comunist se aflau nume importante ale literaturii românești cu ar fi: Eminescu, Radu Gyr, Vasile Voiculescu, Dinu Pillat, Lucian Blaga, Emil Cioran, Constantin Noica și alții. Criticul literar Alex Ștefănescu afirmă în lucrarea sa *Din „realizările” regimului comunist - Cărți interzise*, că Eminescu, a fost tratat ca un infractor.

Poetul, dramaturgul și eseistul Radu Gyr a fost arestat în anul 1945 și condamnat la moarte. Una din pedepsele primite de Radu Gyr a fost pentru poezia-manifest *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*, despre care comuniștii au considerat că este un mijloc de instigare împotriva regimului.

Poetul Vasile Voiculescu, iubitor de libertate spirituală, a fost condamnat, fiind plasat în tagma celor ce uneltiseră contra ordinii sociale, unica sa „vină” fiind întâlnirile și discuțiile cu unii dintre foștii componenți ai grupării religioase „Rugul Aprins”.

La Dinu Pillat unul dintre acuzațiile principale a fost legat de romanul *Așteptând ceasul de apoi*, scris în anul 1948 și dat mai târziu spre lectură unor cunoscuți, care au fost de asemenea, inculpați și ei în așa-numitul „proces al intelectualilor”, în „lotul Noica-Pillat”.

În aceeași ordine de idei ne-am putea aminti de piesele lui Romulus Guga, *Evul mediu întâmplător* și *Amurgul burghez* și cât de puternică era alarma trasă de dramaturg, cât de conștient era el de atacurile la adresa libertății, democrației și demnității umane pe care un regim inuman, totalitar le-a declanșat. Piesele sale pot să fie actuale, fie și numai pentru motivul că această criză de umanism denunțată de Romulus Guga e încă una la fel de actuală. După trei decenii de liberă exprimare și anularea cenzurii, acest fenomen de *canceling* funcționează din nou în România. Din anul 1990 cenzura de stat nu există oficial în România și încercările organizațiilor de stat au fost doar minore. Avem azi oameni care adoptă direct stilul american de a fi jignit de orice, iar Facebook comentează că îl adaptează la „valorile” tradiționale. L-am

adaptat în mod tipic românesc pentru sufletele noastre care tânjesc la haos mediatic și se bucură de răul vecinilor noștri. În România, femeile care sunt bătute nu sunt bătute fără motiv, iar violul este încă din vina victimei. Actorul George Burcea a fost șocat după o ieșire nervoasă pe rețelele de socializare în care a spus că multe femei merită să fie bătute de partenerii lor. A publicat recent un roman despre violența domestică în epoca comunistă. În roman, el vorbește despre trauma prin care au trebuit să treacă mama, bunica și el însuși ca urmare a violenței fizice a bărbaților. În urma acestei declarații cei de la editura Hyperliteratura au decis să retragă de pe piață romanul său „Scrisoare către Ceaușescu” (Kanal D, 2021).

Autoritățile au fost nevoite să ia măsuri după ce Vloggerul Colo a atras atenția pentru că a postat videoclipuri care incită la viol și violență împotriva femeilor și i-a interzis alte videoclipuri de pe YouTube. Și un alt youtuber celebru Mihai Alexandru Hash a fost vizat pentru că a folosit cuvinte care atacau comunitățile de culoare și LGBT în videoclipurile sale. Anularea este atât de exagerată încât devine o modalitate ușoară de a respinge orice persoane cu care nu ești de acord sau care face lucruri care nu îți plac. În romanul *1984*, George Orwell descrie o societate plină de stereotipuri în care oamenii sunt supravegheați de Big Brother. Oamenii care îndrăzneau să treacă linia erau șterși din existență. Ce descria Orwell în roman este foarte asemănător cu ce trăim și noi.

Președintele Academiei Române, Ioan Aurel Pop a declarat că singurele mijloace de combatere a *cancel culture* sunt democrația și o educație sănătoasă. Acest concept urmărește ștergerea istoriei, încurajează nelegiuirea, schimbă cetățenii și încalcă libera exprimare (Pop, 2020). Jurnalistul, eseistul și cercetătorul Alvaro Vargas Llosa consideră că această anulare a culturii este un pericol pentru democrație și că ar fi demnă de o dictatură precum cea din Coreea de Nord. Pe de altă parte, eseista Nesrine Malik, născută în Sudan și care trăiește la Londra, are o viziune diferită. Ea susține că Internetul dă cuvântul pentru prima dată celor marginalizați, celor abuzați, celor uitați și maltratați, minorităților care au avut de suferit, femeilor care au fost dominate și brutalizate.

REFERINȚE

- BREZNICAN, Anthony, 2020. *Why “Gone With the Wind” Was Temporarily Removed From HBO Max*. Disponibil la: <https://www.vanityfair.com/hollywood/2020/06/gone-with-the-wind-hbo-max-removed>, [accesat la 10.09.2021, 13:52]
- KANAL D, 2021. *Să vă bată bărbații cu scaune!* Disponibil la: <https://www.stirilekanald.ro/video-george-burcea-reactie-halucinanta-la-adresa-femeilor-sa-va-bata-barbatii-cu-scaune-editura-i-a-retras-de-pe-piata-cartea> [accesat la 24.11.2021, 13:13]
- LAZĂR, Mihnea, 2021. *Dumbo „segregaționistul” și Pisicile aristocrate „rasiste*. Disponibil la: <https://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/divertisment/dumbo-segregaționistul-si-pisicile-aristocrate-rasi> [accesat la 26.10.2021, 09:50]

- POP, Ioan Aurel, 2020. *Educația patriotică în familie și Școală – teme al iubirii universale*. Disponibil la <http://www.calauza.edj.ro/?p=15885>, [accesat la 17.09.2020, 18:00]
- PROSEPOSTERS, 2021. *Cancel culture and Banned Books* Disponibil la: <https://www.proseposters.com/post/cancel-culture-and-banned-books> [accesat 19.11.2021, 02:00]
- SADLER, Kelly, 2021. “*Mr. Bean*” actor Rowan Atkinson compared cancel culture to a “*medieval mob looking for someone to burn.*” Disponibil la: <https://www.washingtontimes.com/news/2021/feb/16/top-10-recent-examples-cancel-culture/> [accesat la 16.11.2021, 12:20]
- SADLER, Kelly, 2021. *Top 10 recent examples of cancel culture*. Disponibil la: <https://www.washingtontimes.com/news/2021/feb/16/top-10-recent-examples-cancel-culture/> [accesat la 16.11.2021, 12:20]
- SMART RADIO, 2021 *Tenorul Jonas Kaufmann a fost huiduit în timp ce juca rolul lui Otello pe motiv că este alb*. Disponibil la: <https://www.smartradio.ro/tenorul-jonas-kaufmann-a-fost-huiduit-in-timp-ce-juca-rolul-lui-otello-pe-motiv-ca-este-alb/> [accesat la 14.12.2021, 17:32]
- VIȘNIEC, MATE, 2021. *Cenzura a început să apară sub titlul de corectitudine politică* Disponibil la: <https://www.rfi.ro/special-paris-130180-andrei-serban-regizor-eu-simt-un-aer-de-nebuloasa-finala-lumii-pe-care-o-stiam> [accesat la 24.11.2021, 12:58]
- Digi24HD, 2020. O statuie a fostului rege belgian care a colonizat Congo a fost înlăturată dintr-un scuar din Anvers [on-line]. 9 iunie 2020 [accesat la 7 aprilie 2023]. Disponibil la: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/o-statuie-a-fostului-rege-leopold-al-ii-lea-care-a-colonizat-congo-a-fost-inlaturata-dintr-un-scuar-din-anvers-1320582>.
- BUREAU, Athens, 2023. Massachusetts Teacher Says She Is „very Proud” To Have Removed Homer’s Classic From School Curriculum [on-line]. 31 decembrie 2020 [accesat la 7 aprilie 2023]. Disponibil la: <https://greekcitytimes.com/2020/12/31/teacher-proud-removing-homer/>.